

УДК 378.147:371.38

Віктор Мадзігон, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості АПН України, м. Київ

МІСЦЕ І РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ, ЙОГО ЗАВДАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

У статті висвітлюється актуальна проблема необхідності на сучасному етапі підготовки підприємців в системі неперервної економічної освіти, розкрито питання показників ефективності підприємницької діяльності, розвитку підприємництва як одного із напрямів економіки, організації виробництва та підготовки підприємців в системі безперервної освіти.

Ключові слова: підприємництво, підприємець, виробництво, прибуток, ризик, ринок, бізнес, освіта, економічний розвиток, ефективність праці, інтелектуальна власність.

Табл. 1. Літ. 16.

Віктор Мадзігон, кандидат педагогических наук, научный сотрудник лаборатории трудовой подготовки и политехнического творчества АПН Украины, г. Киев

МЕСТО И РОЛЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКЕ, ЕГО ЗАДАЧИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ

В статье освещается актуальная проблема необходимости на современном этапе подготовки предпринимателей в системе непрерывного экономического образования, раскрыты вопросы показателей эффективности предпринимательской деятельности, развития предпринимательства как одного из направлений экономики, организации производства и подготовки предпринимателей в системе непрерывного образования.

Ключевые слова: предпринимательство, предприниматель, производство, прибыль, риск, рынок, бизнес, образование, экономическое развитие, эффективность труда, интеллектуальная собственность.

Victor Madzihon, Ph.D. (Pedagogic)

Researcher of Work Training and Polytechnic Creation Laboratory of Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

PLACE AND ROLE OF BUSINESS IN A MARKET ECONOMY, IT'S OBJECTIVES AND PERFORMANCE

The article highlights the need for urgent problem at the present stage of the entrepreneurs in the economic system of continuous education performance issues uncovered entrepreneurship, entrepreneurship as one of the areas of economy, production and training of entrepreneurs in the system of continuous education.

Keywords: business, businessman, production, profit, risk, market, business, education, economic development, efficiency of labor and intellectual property.

Актуальність проблеми. Мікроаспекти функціонування підприємництва передбачають його розгляд з позиції окремого підприємництва (підприємства, фірми) – первинної ланки виробничої сфери народного господарства, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає платні послуги) в нових формах господарювання, висвітлює В. Ковальчук [11].

Оптимізаційний розвиток підприємництва у ринкових умовах, перш за все, визначається його принципом ефективності виробництва. Принцип ефективності або економічний принцип – мінімум витрат максимум результату – можна навести в

різноманітній формі. Вимірювати ж його і судити про міру реалізації цього принципу можна за допомогою показників продуктивності, та рентабельності, відзначає С.Ф. Покропивний [16], а ефективність управлінської праці підприємця розкривають відомі вчені в галузі менеджменту та підприємництва М. Єрмошенко, С. Єрохін, О. Стороженко у фундаментальній науковій праці: менеджмент [10, 15 – 16].

Підготовку молоді до підприємницької діяльності у системі неперервної освіти розкривають М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко в навчальному посібнику

“Основи економіки” для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл [4].

Слід відмітити про велику роль підприємництва в оновленні суспільства, на шляхах виходу з кризи, але перш за все необхідно налаштуватися на довгу і складну роботу. Для досягнення вагомих результатів – стабілізації на макrorівні, створення середовища для ділової активності, повинна дотримуватись вимога підприємництва висока **продуктивність праці** яка є кількісним показником і визначається відношенням до використаних ресурсів. Цей показник використовується у дослідженні процесів для обґрунтування результативності заходів щодо раціоналізації підприємницької діяльності щодо стабільної доходності та рентабельності [7].

Доходність є відношення прибутку до витрат або результату до витрат. Цей показник використовується для обґрунтування результативності заходів щодо раціоналізації, які пов’язані з інвестиціями (витратами на нові засоби виробництва). Підвищення доходності є результатом зростання продуктивності.

Рентабельність є відношенням прибутку за визначений період часу до використовуваних ресурсів (у тому числі і до капіталу) [3].

Положення і авторитет підприємницької діяльності у вирішальній мірі визначаються панівним в суспільстві типом економічної культури. Економічна культура поринає своїм корінням у глибоке минуле, причому ця спадщина набагато глибша, ніж може здаватися на перший погляд, як відзначають Я. Плоткін, А. Дубодєлова, О. Захарчук в [14, 14 – 15]. Зрівнювальні тенденції та пов’язана з ними заздрість до чужого успіху, надія на вирішення своїх проблем за рахунок держави і звідси уклінність перед чиновником і одночасно ненависть до нього поринають своїм корінням усторічну традицію. І це визначений тип економічної культури підприємництва.

Аналіз останніх публікацій. Даній проблемі присвячено і випущено друком у світ значну кількість науково-методичної літератури, яка висвітлює питання підприємництво як напрям людської діяльності, до них слід віднести роботи І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хлопчан [2], З. Варналій, В. Сизоненко [3], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон, Н.М. Примаченко [4], А. Виноградська [5], А. Гальчинський, П. Єщенко [7], Н.А. Дмитрієва [9], М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, О.А. Стороженко [10], В.М. Ковальчук [11], І.Р. Михасюк, І. Бернацький [12], В.М. Мадзігон [13], Я.Д. Плоткін, А.В. Дубодєлова [14], С.Ф. Покропивний [16] та інші автори, роботи яких використовуються в навчальному процесі.

Мета статті. Дослідити необхідність

вивчення підприємницької діяльності у процесі безперервної економічної освіти, починаючи із загальноосвітньої школи, професійно-навчального закладу та ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Закони про підприємництво встають в один ряд з такими фундаментальними законами, як закони про власність і про землю. При взаємній інтеграції цих трьох законів повинні формуватися закони більш низького порядку і в першу чергу закони про організаційно-правові форми господарювання: про підприємства, акціонерні товариства, кооперацію, біржі і т.п.

Закон про підприємництво – це закон про систему виробничих відносин, які базуються на пріоритеті особистої власності у порівнянні зі всіма іншими формами, так як це і передбачено структурою законів про власність [1].

Ведення підприємницької господарської діяльності дозволено кожному на основі рівних прав з дотриманням умов, визначених законодавством. Згідно з цим законом господарською підприємницькою діяльністю вважається діяльність в сфері виробництва, будівництва, торгівлі та послуг, яка проводиться господарськими суб’єктами за свій рахунок з метою одержання доходу.

Господарським суб’єктом може бути фізична або юридична особа, а також організаційна одиниця, створена у відповідності до законодавства, якщо її діяльність вважається господарською у розвитку економіки країни.

Одним з основних напрямків, що забезпечують динамізм у розвитку економіки і виведення її на ринковий шлях, є активізація підприємницької діяльності. Суть підприємництва розкривається виходячи із тієї ролі, яку воно відіграє в суспільстві. Так як це поняття багатоаспектне, то кожна із його граней займає своє місце, формуючи цілісність і ефективність впливу на розвиток економіки. Отже, роль підприємництва полягає насамперед в тому, що воно виступає каталізатором економічного розвитку. Зміни в структурі економіки, ріст конкуренції стимулюють інвестиційну діяльність, а також створення нових малих підприємств [15]. Інвестиції, в свою чергу, сприяють зростанню як сукупного попиту, так і пропозиції.

Підприємництво – це здійснення сміливих, важливих і складних проектів. Підприємництво – це готовність взяти на себе ризик, пов’язаний з реалізацією нових ідей. Саме підприємництво, яке освоюється з поняттям динамізм, ініціатива, сміливість, перетворює в реальність нові цікаві ідеї.

Отже, створення нових підприємств одночасно означає і зростання попиту на матеріально-трудові ресурси, і зростання ринку нових товарів, послуг, тобто сприяє прискорення темпів економічного розвитку суспільства в цілому [8].

Підприємницька діяльність це перш за все інтелектуальна діяльність енергійної та ініціативної людини, яка володіє повністю або частково будь-якими матеріальними цінностями і використовує природне честолюбство людини, її прагнення до самоствердження. Історія американського бізнесу знає багато прикладів, коли основним мотивом підприємництва була матеріальна і моральна незадоволеність людини своїм положенням у суспільстві. Ця незадоволеність примушувала її думати і діяти, спонукала до пошуку нових ідей і рішень.

При переході до ринкової економіки роль підприємництва як стимулюючого фактора виробництва є незаперечною і найефективніше спрацьовує за наявності приватної власності на засоби виробництва. Підприємець наповнює економічним змістом власне виробництво, що стає перспективою для всього трудового колективу у вирішенні їхніх життєвих потреб. Реалізація задумів, передбачає бізнес-планом та бізнес-проектами, сприяє нагромадженню капіталу і, відповідно, стає передумовою розширення виробництва, підвищення його ефективності [6].

В даний час, ринкових відносин, необхідно переглянути теоретичні основи і практику функціонування економіки України, і на цій основі шукати шляхи входу молоді держави у світове співтовариство не як сировинного додатку і ринку для третьосортних товарів, а як повноправного учасника, на якого потрібно зважати як у політичних, так і в економічних перипетіях сучасного життя. Слід зазначити, що діяльність підприємництва визначається виробничим процесом в якому задіяні люди. І завдання підприємця – організувати ефективну роботу колективу, що означає правильно використовувати основні принципи менеджменту персоналу, установити систему відносин між виконавцями, сприяти професійному росту персоналу, підвищувати ефективність праці працівників [14].

До показників, що характеризують працю менеджера – підприємця, можна віднести: зниження трудомісткості обробки управлінської інформації; скорочення управлінського персоналу; скорочення витрат робочого часу управлінського персоналу; поліпшення організації праці. Їх можна виразити кількісно. Але є й такі показники, котрі не піддаються кількісній оцінці. Наприклад

підвищення кваліфікації управлінського персоналу, поліпшення умов праці, культура управління.

Сьогодні Україна переживає важкий час. Головними диспропорціями, що прописались в економіці України, є дефіцит бюджету, спад національного доходу, порушення платіжного та торговельного балансів, істотне перевищення імпорту над експортом, що в сукупності визначає фінансові можливості держави, якій необхідно вирішувати багато складних питань і виконувати національні та регіональні програми, що потребують високих інтелектуальних та матеріальних витрат.

Ефективність управлінської праці підприємця $E_{уп}$ визначається таким чином, як показують у своїй роботі відомі вчені автори: М. Єрмошенко, С. Єрохін, О. Стороженко в [10, 15 – 16].

Відповідно до загальної формули ефективності ефективність управлінської праці (E_y) буде визначатися таким чином:

$$E_y = E_y : V_{уп},$$

де E_y – ефект, який зводиться до економії, одержуваної в результаті впливу керуючого персоналу на виробничу діяльність підприємства, $V_{уп}$ – витрати на управління підприємницькою діяльністю.

Економічний ефект являє собою суму економії в рамках певного періоду (року) від управлінської діяльності:

$$E_y = Y_{i-1} \cdot n \cdot e_i - E_{н} \cdot Z_y,$$

де E_i – економія по i -му виду робіт; $E_{нн}$ – нормативний коефіцієнт ефективності підприємницької діяльності; Z_y – затрати на виконання p робіт; n – число виконаних робіт, у результаті яких отримано економію.

Ефективність управлінської праці підприємця можна також виразити показниками виробничої діяльності підприємства. Загальний вид формули буде такою:

$$E_{yi} = \frac{P_1}{Z_y}$$

де E_{yi} – економічна ефективність управління по i -му показнику виробничої діяльності підприємства підприємницької діяльності;

P_1 – результат роботи підприємства підприємницької діяльності по i -му показнику.

З наведеної формули видно, що економічну ефективність управлінської праці підприємства можна визначити стосовно кожного з показників виробничої діяльності. Так, управлінський персонал впливає на скорочення трудомісткості продукції, що випускається. Тому його економічну ефективність можна визначити за формулою:

$$E_{\text{ПР}} = \frac{E_{\text{ун}}}{Z_y}$$

де $E_{\text{ПР}}$ – економічна ефективність діяльності управлінського персоналу підприємницької діяльності, завдяки росту продуктивності праці, Π_n – продуктивність праці підприємства.

Управлінський персонал впливає і на зниження собівартості продукції, що випускається, особливо умовно-перемінних витрат. Це можна позначити наступною формулою:

$$E_{\text{ун}} = \frac{E_{\text{ун}}}{Z_y}$$

де $E_{\text{ун}}$ – річна економічна ефективність за рахунок зниження умовно-перемінних витрат у собівартості, $E_{\text{ун}}$ – річна економія умовно-перемінних витрат у собівартості.

$$E_{\text{ун}} = E_{\text{м}} + E_{\text{т}} + E_{\text{з}} + E_{\text{сб}} + E_{\text{н}} + E_{\text{п}} + E_{\text{об}}$$

де $E_{\text{м}}$ – економія від зниження матеріальних витрат; $E_{\text{т}}$ – економія палива й енергії на технологічні цілі, $E_{\text{з}}$ – економія заробітної плати виробничих робітників, $E_{\text{сб}}$ – економія від зменшення витрат від браку, $E_{\text{н}}$ – економія від зменшення невиробничих витрат, $E_{\text{п}}$ – економія витрат на підготовку й освоєння виробництва, $E_{\text{об}}$ – економія витрат на утримання і експлуатацію устаткування.

Економічну ефективність управлінської праці підприємництва можна оцінювати і показником приросту прибутку:

$$E_{\text{ПР}} = \frac{E_{\text{ін}}}{Z_y}$$

де $E_{\text{ПР}}$ – економічна ефективність управлінської праці; $E_{\text{ін}}$ – річна економія за рахунок приросту прибутку.

Економічну ефективність управлінської праці підприємницької діяльності ($E_{\text{Р}}$) від раціоналізації управління можна розрахувати за формулою:

$$E_{\text{Р}} = \frac{(A_2 - A_1)}{A_1} \times \Pi_1 + \frac{(B_1 - B_2)}{100} A_2$$

де A_1, A_2 – річний обсяг реалізованої продукції відповідно до і після раціоналізації робіт в управлінні; B_1, B_2 – витрати на 1 гривню реалізованої продукції відповідно до і після раціоналізації робіт в управлінні; Π_1 – прибуток від реалізованої продукції до раціоналізації робіт в управлінні.

Кожний з наведених вище показників економічної ефективності управлінської праці підприємництва не дозволяє оцінити ефективність управління в цілому. Узагальненим критерієм

економічної ефективності підприємства підприємницької діяльності може виступати функція обмеженого числа найважливіших показників:

$$E_3 = f(\Pi_n, \Pi_{\text{пр}}, \Pi_{\text{ун}}, \Pi_{\text{ф}})$$

де E_3 – узагальнений критерій економічної ефективності фірми, де $\Pi_n, \Pi_{\text{пр}}, \Pi_{\text{ун}}, \Pi_{\text{ф}}$ – показники підприємства (приріст прибутку, продуктивність праці, умовно-перемінні витрати, фонд заробітної плати).

Варто також враховувати, що критерієм оцінки ефективності праці менеджерів-підприємців є не тільки економічна, але й соціальна ефективність. Вона визначається якісними показниками, наприклад, підвищення якісного рівня прийняття управлінських рішень, підвищення оперативності в рішенні виробничо-господарських питань, обґрунтованість управлінських рішень. Але критерій економічної ефективності знайшов найбільше практичне застосування саме через можливість кількісно вимірювати ефективність праці апарату управління.

Нашій державі необхідно реалізувати комплекс заходів по розвитку підприємництва, децентралізації зовнішньоекономічної діяльності, зміні зовнішньоторгової системи, що повинно прискорити процес інтегрування у міжнародний ринок. Разом з тим, створення нових підприємств дозволяє значно збільшити кількість робочих місць, тобто сприяє вирішенню такої важливої проблеми як підвищення рівня зайнятості працездатного населення.

Виходячи із ситуації, що склалася, визначаються основні пріоритети сучасної української економічної політики. Це реанімація та стимулювання виробництва, створення сприятливого інвестиційного клімату, приведення якості продукції до рівня, при якому реальним стане вихід на основні світові ринки.

Провідне місце (близько 70%) у експорті найбільш розвинених країн (в тому числі США, Німеччина, Японія) посідають саме наукомісткі, високотехнологічні товари виготовлені в підприємницьких структурах. Їх конкурентоспроможність забезпечується великими витратами, в тому числі з боку держави, на науково-дослідні та конструкторські розробки. Економіка цих країн, та країн, що здійснили потужний ривок у сім'ю світових лідерів, сьогодні будується, в першу чергу, на реалізації наукових досягнень, підприємницькій діяльності [14].

Завдання України – у найкоротший час вивчити досвід вирішення цих проблем, визначити шляхи реалізації інноваційної політики в Україні з урахуванням реальних умов.

Таблиця 1.

Характеристика об'єктів промислової власності			
Об'єкт промислової власності	Об'єкт правової охорони	Критерії охороноздатності	Охоронний документ і термін правової охорони
Винахід	- Продукт; - Процес; - Нове застосування відомого продукту.	- новизна; - винахідницький рівень; - промислова придатність.	Патент 20 років
Корисна модель	Форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу.	- новизна; - промислова придатність.	Патент 10 років
Промисловий зразок	Результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання	- новизна	Патент 10 років
Торговельна марка (знак для товарів і послуг)	Будь-яке позначення (слова, літери, цифри тощо), або будь-яка комбінація позначень	Відповідність публічному порядку, принципам гуманності і моралі	Свідоцтво 10 років
Географічне зазначення	Назва географічного місця, яка вживається для позначення товару	Правдивість	Свідоцтво 10 років

Перший крок у цьому напрямі вже зроблено, ним стало Розпорядження Президента України від 23.01.1996 р. № 17/96 “Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів”, де створення та функціонування інноваційних структур визначається, як “один з пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу для розв'язання завдань технологічного оновлення виробництва” [8].

Однак, багато аспектів становлення цілісної системи управління інноваційною діяльністю в умовах сучасної України та її подальшого функціонування не знайшли достатньо глибокого висвітлення у науковій літературі¹.

Соціально-економічні, організаційно-управлінські проблеми організації інноваційних процесів, питання інформаційного забезпечення їх проходження відображено у публікаціях І. Гришина, М. Донцова, І. Колота, О. Лебедевої, Г. Мостового, С. Покропівного, В. Шукшунова, Ю. Яківця та ряду інших авторів.

Разом з тим, ряд важливих питань, пов'язаних з новими підходами до вирішення, насамперед, організаційно-управлінських питань формування підприємницьких цілісних регіональних інноваційних структур в умовах економічної кризи, потребують подальшої розробки.

Сучасний ринок, підприємницька діяльність, правовий захист інтелектуальної творчості немислимі без знань підприємця в галузі інтелектуальної власності, а значить, сучасного виробництва, досягнень науки і техніки, практики в різних галузях народного господарства. Він повинен уміти вирішувати творчі технічні завдання, забезпечувати правові відносини раціоналізації, винахідництва, розробки промислових зразків і товарних знаків, що відноситься до об'єктів інтелектуальної власності, див. табл. 1.

Метою є подолання протиріччя, що склалося в умовах, коли реструктуризована командно-адміністративна система фактично втратила здатність впливати на процеси в сучасній українській економіці, здійснювати всебічну підготовку учнівської та студентської молоді в системі безперервної освіти до підприємницької діяльності в сучасній ринковій економіці із гострою конкуренцією на ринку продавця та споживача.

Підприємництво існує у різних сферах бізнесу: купівля, комерційна чи виробнича діяльність, що націлені на збагачення власних і суспільних потреб. Показниками таких результатів є фінанси, гроші і кредити, цінні папери. З допомогою фінансів інтенсифікується підприємницька діяльність, вирішуються різні соціальні проблеми.

¹ Давимук С.А., Оксанич О.Е. Організаційні аспекти формування інвестиційної політики. Регіональна економіка. – 1998. – №2. – С. 82 – 86.

Розвиток підприємництва сприяє розвитку конкуренції, оскільки ці процеси взаємопов'язані. Підприємництво стимулює господарську активність, змушує великі негнучкі фірми швидше обновляти і модернізувати продукцію та свою матеріально-технічну базу.

Роль підприємництва відслідковується і в тому, що воно сприяє раціональному використанню всіх видів ресурсів, оскільки його діяльність завжди пов'язана з ризиком, що змушує глибоко продумувати альтернативні варіанти для остаточного прийняття рішення.

В психологічному плані, підприємництво забезпечує високі стимули до праці через усвідомлення свободи в своїй діяльності і одержання особистої вигоди. Щоб підтримувати високий професійний рівень, підприємцеві необхідно систематично переглядати законодавчу й інструктивну інформацію з питань грошового обігу, фінансів і кредиту, статистичні матеріали регіону, використовувати їх в аналізі і прогнозуванні діяльності. Це сприятиме підвищенню ефективності виробництва, зростанню прибутків.

Висновки. Отже, підприємець є організатором і новатором, володіючим економічними, організаційними і творчими здібностями, який уміє добре орієнтуватися у складному мінливому середовищі. виявити ці якості може лише людина, що підготовлена до підприємницької діяльності. А ще підприємцю мають бути притаманні високі морально-психологічні якості – чесність, справедливість, об'єктивність, розсудливість, мужність, почуття обов'язку і відповідальності, інтелігентність, тактовність.

Готували молодь до підприємницької діяльності необхідно в навчальних закладах усіх типів і рівнів. Основи такої підготовки повинна закладати школа. Вузівська підготовка має ґрунтуватися на базовому навчанні з певних блоків дисциплін, збагачувати майбутнього підприємця загальнонауковими, спеціальними і економічними знаннями.

Велику увагу варто приділити підготовці молоді до роботи в умовах ринкової економіки. Для цього необхідно знати основи макроекономіки (теорії державної економічної політики) і мікроекономіки (теорії діяльності підприємства, закладу) загальні теорії ринкової системи, кооперації і прогнозування, кредитно-банківський механізм, податкову систему, систему страхування, організацію власних коштів і власної справи.

Для практичної організації підприємницької діяльності потрібні знання з багатьох дисциплін. Насамперед, йдеться про основи економіки,

менеджмент та маркетинг, які є підґрунтям для створення та функціонування власного бізнесу.

Основи економіки дає змогу зрозуміти економічні середовища тих економічних систем за якими розвивається суспільство, здійснюється організація виробництва, причини встановлення ціни товару, та соціального добробуту кожного громадянина країни.

Маркетинг – як знання про виробництво та збут товарів на ринку, також виконує функцію формування попиту та регулювання виробництва для потреб споживача.

Менеджмент, що є узагальненням практики раціонального управління підприємствами та всією господарською діяльністю, у своїй діяльності відбувається управління фінансами, персоналом, виробництвом та іншими напрямими мобілізації колективних зусиль на досягнення поставлених цілей у підприємницькій діяльності.

Запропонований нами підхід до підготовки молоді до підприємництва – лише один з можливих варіантів. Необхідно також враховувати регіон, забезпечення сировиною і матеріалами, традиції місцевості.

1. Закон України "Про підприємництво". Закон України від 7 лютого 1991 року №698-ХІІ// Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №14. – Ст. 168.

2. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємств. – Львів: В-во "Сполом", – 1998. – 212 с.

3. Варналій З.С., Сизоненко В.О. Основи підприємницької діяльності. Підручник для учнів 10 – 11 кл. /З.С. Варналій, В.О. Сизоненко. – К.: Знання України. – 2004. – 404 с.

4. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М. Основи економіки. Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10-11-12 класів./М. Вачевський, В. Мадзігон. – К.: Педагогічна думка. – 2007. – 612 с.

5. Виноградська А. Розвиток малого підприємництва// Економіка України. – 1999. – №2. – С. 36.

6. Вихруц В.П., Турпак І.В. Економіка нових форм господарювання. – Бучач, 1994. – 200 с.

7. Гальчинський А.С., Єценко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань. – К.: Вища школа. – 1998. – 544 с.

8. Градова А.П. Экономическая стратегия фирмы. Учебное пособие. Санкт-Петербург. – 1995. – 414 с.

9. Дмітрієва Н.А. Визначення економічної ефективності на макро- та мікрорівні // Фінанси України. – 2000. – №9. – С. 68 – 72.

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

10. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. Менеджмент. Навчальний посібник/Заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2006. – 656 с.
11. Ковальчук В.М. Основи ринкової економіки. Підручник для середніх шкіл та професійних училищ./ Ковальчук В.М. – Тернопіль. 1992. – 190 с.
12. Михасюк І.Р., Бернацький І.М. Українське підприємництво в умовах глобалізації/І. Михасюк, І. Бернацький. – Львів. Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка. 2008. – 56 с.
13. Мадзігон В.М. Продуктивна педагогіка. Монографія. – К.: Вересень. – 2004. – 324 с.
14. Плоткін Я.Д., Дубодєлова А.В., Захарчук О.В. Підприємцю про підприємництво. Зарубіжний досвід./Плоткін Я., Дубодєлова А. – Львів, “Вільна Україна”, – 1993. – 142 с.
15. Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України від 12 травня 1998 року №456/98// Урядовий кур'єр. – 1998. – 16 трав. – С. 12.
16. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Підручник. – К.: КНЕУ. – 2000. – 528 с.

Стаття надійшла до редакції 21.06.2013

УДК 378.12(73)

Ірина Зварич, кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник НД лабораторії НН центру мовної підготовки НА СБ України

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

Розглянуто методи дослідження педагогічної компетентності викладачів у вищих навчальних закладах США, визначено їх роль у підвищенні якості навчального процесу, проаналізовано метод самооцінки KWL.

Ключові слова: методи, дослідження, педагогічна компетентність, навчальна дисципліна, оцінювання, рейтинг, якість знань, діагностування, викладачі, освіта, вищий навчальний заклад, навчальний процес.

Лит. 6.

Ірина Зварич, кандидат педагогических наук, ведущий научный сотрудник НИИ лаборатории НН центра языковой подготовки НА СБ Украины

ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИССЛЕДОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ США

Рассмотрены методы исследования педагогической компетентности преподавателей в высших учебных заведениях США, определена их роль в повышении качества учебного процесса, проанализированы метод самооценки KWL.

Ключевые слова: методы, исследования, педагогическая компетентность, учебная дисциплина, оценки, рейтинг, качество знаний, диагностики, преподаватели, образование, вуз, учебный процесс.

Iryna Zvarych, Ph.D. (Pedagogic)

Senior Researcher of SR Laboratory of Research and Training Center of Language Training
National Academy the Security Service of Ukraine

CHARACTERIZATION OF RESEARCH METHODS OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF LECTURERS IN THE USA

In this article the methods of search the lecturers' pedagogical competence in the USA higher education establishments are observed, their role in increasing the quality of school procedure is determined, the KWL method of self-assessment is analyzed.

Keywords: methods, pedagogical competence, training subject, evaluation, rating, quality of knowledge, diagnose lecturers, education, higher education establishment, school procedure.

Постановка проблеми. Методи дослідження педагогічної компетентності викладачів лежать в основі добору матеріалів з оцінювання педагогічної діяльності і обробки даних щодо визначення рейтингу наставників. У залежності від того, які методи дослідження використовуються у наукових

пошуках з педагогіки й визначається темп і рівень розвитку педагогічної науки та результативність здобутків.

Аналіз наукових досягнень і публікацій вказує на те, що методи дослідження педагогічної компетентності викладачів США розглядають: Г.С. Цехмістрова, В.І. Луговий, П. Блек (Black P.),